

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

باسمه تعالی

تعهدنامه اصالت اثر

اینجانب **زهره باقرزاده** معتمد می‌شوم که مطالب مندرج در این پایان‌نامه حاصل کار پژوهشی اینجانب است و دستاوردهای پژوهشی دیگران که در این پژوهش از آنها استفاده شده است، مطابق مقررات ارجاع و در فهرست منابع و مأخذ ذکر گردیده است. این پایان‌نامه رساله قبلاً برای احراز هیچ مدرک هم سطح یا بالاتر ارائه نشده است. در صورت اثبات تخلف (در هر زمان) مدرک تحصیلی صادر شده توسط دانشگاه از اعتبار ساقط خواهد شد.

کلیه حقوق مادی و معنوی این اثر متعلق به دانشگاه تربیت مدرس شهید رجایی می‌باشد.

زهره باقرزاده
نام و نام خانوادگی دانشجو
امضاء

دانشکده علوم انسانی

بررسی تطبیقی برنامه درسی آموزش فنی و حرفه ای دوره متوسطه در ژاپن، آمریکا، آلمان، انگلیس با ایران

نگارش:

زهره باقرزاده

استاد راهنما: دکتر علیرضا عصاره

استاد مشاور: دکتر علی اصغر خلاق

پایان نامه برای دریافت درجه کارشناسی ارشد

در رشته برنامه ریزی درسی

خرداد ۱۳۹۰

تأییدیه هیأت داوران

شماره: ۹۵۹۴۰۱۲
تاریخ: ۹/۱۲/۲۲
پیوست:

دانشگاه تربیت مدرس

تاییدیه

صور تجلسه دفاع پایان نامه تحصیلی دوره کارشناسی ارشد

با تأییدات خداوند متعال و با استعانت از حضرت ولی عصر (عج) جلسه دفاع از پایان نامه کارشناسی ارشد خانم زهره باقرزاده رشته برنامه ریزی درسی تحت عنوان بررسی تطبیقی برنامه درسی آموزش فنی و حرفه‌ای دوره متوسطه در ژاپن، آمریکا آلمان، انگلیس با ایران، که در تاریخ ۹۰/۳/۲۲ با حضور هیأت محترم داوران در دانشگاه تربیت دبیر شهید رجائی برگزار گردید و نتیجه به شرح زیر اعلام گردید.

قبول (باجرجه امتیاز)

دفاع مجدد مردود.

۱- عالی (۲۰-۱۸)

۲- بسیار خوب (۹۹/۱۷-۱۶)

۳- خوب (۹۹/۱۵-۱۴)

۴- قابل قبول (۹۹/۱۳-۱۲)

امضاء	مرتبه علمی	نام و نام خانوادگی	اعضاء
	استادیار	دکتر علیرضا عصاره	استاد راهنما
	استادیار	دکتر علی اصغر خلاق	استاد مشاور
	استادیار	دکتر غلامعلی احمدی	استاد داور داخلی
	استادیار	دکتر محمدمهدی شریعت‌زاده	استاد داور خارجی
	استادیار	دکتر محمدرضا امام‌جمعه	نماینده تحصیلات تکمیلی

دکتر غلامعلی احمدی

رئیس دانشکده علوم انسانی

تهران، لویزان، کدپستی: ۱۵۸۱۱-۱۶۷۸۸
صندوق پستی: ۱۶۳-۱۶۷۸۵
تلفن: ۲۲۹۷۰۰۶۰-۹، فکس: ۲۲۹۷۰۰۲۳
Email: sru@sru.ac.ir
www.srttu.edu

تقدیم به:

مسعود علی نعمتی شهری همسر عزیزم ، اسطوره زندگی ، پناه
خستگی و امید بودنم که سایه مهربانیش سایه سار زندگی می
باشد. نمی توانم معنایی بالاتر از تشکر و تقدیم بر زبانم جاری سازم و
سپاس خود را در وصف همسر خویش آشکار نمایم ، که هرچه گویم
و سرایم کم گفته ام و فرزندان دلبندم (ناهید و پروین) برای
کمک های بی وقفه و همدلی همیشگی شان امیدوارم پیوسته قدردان
آنها باشم.

سپاسگذار کسانی هستم که سر آغاز تولدند از یکی زاده میشوم و از
دیگری جاودانه . استادی که سپیدی را بر تخته سیاه زندگی نگاشت
و مادری که تار مویی از او بهای من سیاه نماند که دعای خیرشان
همیشه بدرقه راهم بوده است.

قدردانی و تشکر

با درود و سپاس بی کران بر استاد بزرگوارم جناب آقای دکتر عصاره به پاس تعبیر عظیم و انسانی اش از همه ایثار و از خود گذشتگی اش به پاس عاطفه سرشار و گرمای امید بخش وجودش که در این سردترین روزگارن بهترین پشتیبان است .

به پاس قلب بزرگش و علم ژرف اندیش و تخصص ویژه در آموزش و پرورش تطبیقی ، با امید به اینکه همیشه در زندگی موفق و پیروز باشید؛ صمیمانه ترین تشکرات قلبی خود را نثار وجود مهربانتان می کنم. امیدوارم خداوند در تمام لحظات زندگی همراهتان باشد. همچنین از استاد مشاور جناب آقای دکتر خلاق ، که با تخصص و تجربه خاص خود در آموزشهای فنی و حرفه ای و نظرات مفید خود به این اثر غنای ویژه ای می بخشیدند و با صبر و حوصله به ویرایش اثر می پرداختند، نیز متشکرم.

و با تشکر از تمام اساتید بزرگواری که دانسته هایم را مدیون آنها هستم، مخصوصا از جناب آقای دکتر غلامعلی احمدی و سرکار خانم دکتر فریده حمیدی و سرکار خانم مجرد ، تشکر قلبی خود را ابراز می نمایم.

چکیده

هدف از این پژوهش، مطالعه تطبیقی برنامه درسی آموزش فنی و حرفه‌ای دوره متوسطه کشورهای ژاپن، آلمان، انگلستان و آمریکا با ایران است. اهداف ویژه تحقیق نیز بر اساس متغیرهای تحقیق شامل توصیف و مقایسه عناصر برنامه درسی آموزش فنی و حرفه‌ای (اهداف، فرایند یاددهی - یادگیری، شیوه‌های ارزشیابی و شایستگی‌های معلمان آموزش فنی و حرفه‌ای) دوره متوسطه است. این مطالعه از نوع پژوهش‌های توصیفی - تحلیلی است و محقق با استفاده از روش جرج بردی، به سؤالات تحقیق پاسخ داده است. نتایج حاصل از این پژوهش نشان می‌دهد کشورهای منتخب در اهداف جهت‌گیری جامعه‌شناسانه نسبت به اشتغال و در آمدزایی در مقایسه با ایران داشته و نسبت به فرهنگ سازی در خصوص تحصیل این نوع آموزشها مخصوصاً دوره متوسطه بدلیل در دسترس بودن، تأکید کرده‌اند. در بخش عاطفی به ایجاد اعتماد بنفس در دانش‌آموزان توجه داشته‌اند و مهمتر از همه به ارتقاء صلاحیتهای آنان اندیشیده‌اند. اما در ایران چه بسا در تدوین اهداف مشکلاتی مشاهده شده است، در خصوص وصول به اشتغال، فرهنگ سازی و شناسایی استعدادها و هدایت آنها هم ناموفق بوده است. فرایند یاددهی - یادگیری در ایران شواهدی دال بر ماندن در رویکردهای سنتی گذشته را نشان می‌دهد. رویکرد حاکم در طراحی برنامه‌های درسی نیز، مدرسه محوری است. آنچه در رویکردهای برنامه درسی آموزش فنی و حرفه‌ای کشورهای منتخب دیده می‌شود، شایستگی محوری و استفاده از روش حل مسئله و مشارکتی و ترکیبی در فرایند تدریس است. طبق نظر هرکر، آبلی و پروفیسور رینالد ریویاز مگر میشود در آموزشی که با واژه‌ای بنام عمل آمیخته است، این موارد را نادیده گرفت؟

در روشهای ارزشیابی رویکرد توسعه ارزشیابی آموزشهای فنی و حرفه‌ای در آمریکا و بتبع آن کشورهای دیگر را به سمت توجه به نقش معلم در فرایند ارزشیابی و پررنگ شدن نقش حمایت‌کننده تا نظارت‌کننده و همچنین مستمر بودن آن، کشاند. در ایران ابزارهای ارزشیابی مانند کشورهای دیگر است، ولی ضریب تأثیر امتحان تئوری بیشتر است. در ثانی ارزیابی در کشورهای موفق توسط هیأت‌ممتحنین، اما در ایران توسط معلم انجام می‌پذیرد.

در خصوص تربیت معلمان رویکردهای مبتنی بر شایستگی در کشورهای منتخب بجز ایران قابل مشاهده است. این رویکرد به جذب معلمان با شایستگیهای فنی، اجتماعی و یادگیری نظر دارد اما ایران، هنوز برای استخدام اینگونه معلمان تصمیم نگرفته است. تجربه کاری یکی از شرطهای اساسی در این رویکرد است که در ایران برای استخدام نیز ضروری نیست. در برنامه‌های درسی تربیت معلم ایران سهم آموزشهای نظری بیشتر است، بطور کلی سه فاز مطرح شده برای ارتقاء شایستگیهای معلمان فنی (قبل از ورود، استخدام، ضمن خدمت)، در کشورهای منتخب قابل توجه است. در پایان هم با توجه به یافته‌های تحقیق پیشنهاداتی برای بهبود برنامه درسی آموزش فنی و حرفه‌ای در کشور داده شده است.

واژه‌های کلیدی: برنامه درسی، آموزش فنی و حرفه‌ای دوره متوسطه، بررسی تطبیقی

فهرست مطالب

صفحه	عنوان
۱	فصل اول: طرح مسئله
۲	مقدمه
۳	۱-۱ بیان مسئله
۵	۱-۲ اهمیت و ضرورت تحقیق
۶	۱-۳ اهداف تحقیق
۶	۱-۴ سوالات تحقیق
۷	۱-۵ تعریف واژه ها
۱۱	فصل دوم: مروری بر ادبیات تحقیق
۱۲	مقدمه
۱۲	۲-۱- مفهوم آموزش پرورش تطبیقی
۱۳	۲-۲ ماهیت آموزش پرورش تطبیقی
۱۶	۲-۳ عوامل موثر در ایجاد و گسترش آموزش و پرورش تطبیقی
۱۶	۲-۴ آموزش های فنی و حرفه ای
۱۹	۲-۵ نگاهی به تحولات آموزشهای فنی و حرفه ای در جهان
۲۱	۲-۶ برنامه درسی
۲۲	۲-۷ برنامه درسی آموزش فنی و حرفه ای
۲۳	۲-۸ عناصر برنامه درسی
۲۴	۲-۹ دیدگاههای فلسفی در ارتباط با برنامه درسی آموزش فنی و حرفه ای
۲۵	۲-۱۰ رویکرد فرهنگی آموزش برای بقا و کار
۲۷	۲-۱۱ رویکرد آموزش مبتنی بر شایستگی در برنامه درسی آموزش فنی و حرفه ای
۲۹	۲-۱۲ رویکرد مدرسه محوری و وجه تمایز آن با آموزش مبتنی بر محل کار
۳۳	۲-۱۳ مدل عمل آبدلی
۳۳	۲-۱۴ رویکردهای مشارکتی در برنامه درسی آموزش فنی و حرفه ای
۳۷	۲-۱۵ فرایند یاددهی - یادگیری در برنامه درسی آموزشهای فنی و حرفه ای
۴۰	۲-۱۶ ارزشیابی پیشرفت تحصیلی از دانش آموزان
۴۱	۲-۱۷ ارزشیابی پیشرفت تحصیلی در برنامه درسی آموزش های فنی و حرفه ای
۴۲	۲-۱۷-۱ اصول بنیادی علم ارزشیابی در برنامه درسی آموزش های فنی و حرفه ای
۴۲	۲-۱۷-۲ مبانی فلسفی ارزشیابی در برنامه درسی آموزشهای فنی و حرفه ای
۴۴	۲-۱۷-۳ دیدگاه توسعه ارزشیابی در برنامه درسی آموزش های فنی و حرفه ای
۴۵	۲-۱۷-۴ ابزارهای ارزشیابی در برنامه درسی آموزش های فنی و حرفه ای
۴۷	۲-۱۷-۵ نتایج عملیاتی در ارزشیابی برنامه درسی آموزش فنی و حرفه ای دوره متوسطه

۴۹.....	۱۸-۲ شایستگیهای معلمان برنامه درسی آموزش فنی و حرفه ای دوره متوسطه.....
۴۹.....	۱-۱۸-۲ رویکردهای اصلی برای تربیت معلمان آموزش فنی و حرفه ای.....
۵۰.....	۲-۱۸-۲ حوزه‌های شایستگی و مراحل آموزشی معلمان فنی و حرفه‌ای.....
۵۱.....	۳-۱۸-۲ استانداردهای تربیت معلمان آموزش فنی و حرفه ای.....
۵۱.....	۴-۱۸-۲ توانایی ها و ظرفیت معلم فنی.....
۵۴.....	۱۹-۲ معرفی مطالعات انجام شده در ایران و خارج از کشور.....
۶۰.....	۱-۱۹-۲ جمع بندی و نتیجه گیری.....
۶۳.....	فصل سوم: روش تحقیق
۶۴.....	مقدمه.....
۶۴.....	۱-۳ روش تحقیق.....
۶۵.....	۲-۳ جامعه آماری.....
۶۵.....	۳-۳ نمونه گیری.....
۶۶.....	۴-۳ ابزار گردآوری داده ها.....
۶۶.....	۵-۳ منابع گردآوری داده ها.....
۶۶.....	۶-۳ روش‌های تجزیه و تحلیل داده‌ها.....
۶۷.....	فصل چهارم: یافته‌های تحقیق
۶۸.....	مقدمه.....
۶۸.....	۱-۴ مرحله اول و دوم – توصیف و تفسیر برنامه‌های درسی آموزش فنی و حرفه‌ای در کشورهای منتخب.....
۶۸.....	۱-۴-۱ توصیف نظام آموزشی ایران.....
۸۲.....	۱-۴-۲ توصیف نظام آموزشی کشور آلمان.....
۹۳.....	۱-۴-۳ توصیف نظام آموزشی کشور انگلستان.....
۱۰۰.....	۱-۴-۴ توصیف نظام آموزشی کشور ژاپن.....
۱۰۷.....	۱-۴-۵ توصیف نظام آموزشی کشور آمریکا.....
۱۱۵.....	۲-۴ مرحله سوم – همجواری.....
۱۲۱.....	۳-۴ مرحله چهارم – مقایسه.....
۱۲۱.....	۱-۳-۴ پاسخ به سؤال اول – میان اهداف برنامه درسی آموزش فنی و حرفه‌ای کشورهای منتخب با ایران چه تفاوتها و شباهتهایی وجود دارد؟.....
۱۲۲.....	۲-۳-۴ پاسخ به سؤال دوم – میان فرایند یاددهی – یادگیری برنامه درسی آموزش فنی و حرفه‌ای کشورهای منتخب با ایران چه تفاوتها و شباهتهایی وجود دارد؟.....
۱۲۳.....	۳-۳-۴ پاسخ به سؤال سوم – میان روشهای ارزشیابی برنامه درسی آموزش فنی و حرفه‌ای کشورهای منتخب با ایران چه تفاوتها و شباهتهایی وجود دارد؟.....

- ۴-۳-۴ پاسخ به سؤال چهارم- میان شایستگی‌های معلمان برنامه درسی آموزش فنی و حرفه‌ای کشورهای منتخب با ایران چه تفاوتها و شباهتهایی وجود دارد؟ ۱۲۴
- فصل پنجم: نتیجه گیری، بحث و پیشنهادها** ۱۲۶
- ۵-۱-۱ بحث در مورد سؤالات تحقیق ۱۲۷
- ۵-۱-۱ اهداف برنامه های درسی آموزش فنی و حرفه ای دوره متوسطه کشورهای ژاپن، آلمان، انگلیس، آمریکا با ایران ۱۲۷
- ۵-۱-۲ فرایند یاددهی - یادگیری برنامه درسی آموزش فنی و حرفه ای دوره متوسطه در کشورهای ژاپن، آلمان، انگلیس، آمریکا با ایران ۱۳۰
- ۵-۱-۳ شیوه‌های ارزشیابی پیشرفت تحصیلی دانش آموزان در آموزش فنی و حرفه‌ای دوره متوسطه ژاپن، آلمان، انگلیس، آمریکا با ایران ۱۳۳
- ۵-۱-۴ شایستگی‌های معلمان فنی و حرفه‌ای در کشورهای ژاپن، آلمان، انگلیس، آمریکا با ایران ۱۳۴
- ۵-۲ بحث و نتیجه گیری کلی در مورد یافته های تحقیق ۱۳۶
- ۵-۳ پیشنهادها ۱۳۸
- ۵-۴ توصیه هایی برای تحقیقات بعدی ۱۳۹
- ۵-۵ محدودیت‌های تحقیق ۱۴۰
- منابع فارسی ۱۴۱
- منابع لاتین ۱۴۷

فهرست جداول

عنوان	صفحه
جدول شماره ۲- ۱ تدریس در فرآیند آموزش شایستگی محور	۲۸
جدول شماره ۲-۲ نتایج عملیاتی در ارزشیابی آموزش های فنی و حرفه ای دوره متوسطه در حوزه شناختی	۴۷
جدول شماره ۲- ۳ نتایج عملیاتی در ارزشیابی آموزش های فنی و حرفه ای دوره متوسطه در حوزه عاطفی	۴۸
جدول شماره ۲- ۴ نتایج عملیاتی در ارزشیابی آموزش های فنی و حرفه ای دوره متوسطه در حوزه حرکتی	۴۸
جدول شماره ۴-۱ تاریخ نگار آموزش فنی و حرفه ای	۷۵
جدول شماره ۴- ۲ فهرست توانایی های شغل معلم فنی	۸۲
جدول شماره ۴-۳- اهداف آموزش های فنی و حرفه ای دوره متوسطه در کشورهای ایران، ژاپن، آلمان، انگلیس و آمریکا	۱۱۶
جدول شماره ۴-۴- فرایند یاددهی- یادگیری آموزش فنی و حرفه ای دوره متوسطه در ایران، ژاپن، آلمان، انگلیس و آمریکا	۱۱۷
جدول شماره ۴-۵- روش های ارزشیابی فنی و حرفه ای دوره متوسطه در ایران، ژاپن، آلمان، انگلستان و آمریکا	۱۱۸
جدول شماره ۴-۶- شایستگیهای معلمان فنی و حرفه ای فنی و حرفه ای دوره متوسطه در ایران، ژاپن، آلمان، انگلستان و آمریکا	۱۱۹
جدول ۴-۷ تفاوتها و شباهتهای اهداف برنامه درسی آموزش فنی و حرفه ای کشورهای منتخب	۱۲۱
جدول ۴-۸ شباهتها و تفاوتهای فرایند یاددهی- یادگیری برنامه درسی کشورهای منتخب	۱۲۳
جدول ۴-۹ شیوه های ارزشیابی در برنامه درسی کشورهای منتخب	۱۲۳
جدول ۴-۱۰ شایستگیهای معلمان فنی در برنامه درسی کشورهای منتخب	۱۲۴

فهرست شکل‌ها

صفحه	عنوان
۳۱	شکل شماره ۱-۲ نسبت کنش ، عمل و اثر
۳۲	شکل شماره ۲-۲ کنترل عمل میلر
۷۵	شکل شماره ۱-۴ ساختار سازمانی معاونت آموزش فنی و حرفه‌ای
۷۶	شکل شماره ۲-۴ ساختار معاونت آموزش فنی و حرفه‌ای در سال ۱۳۶۷
۱۲۹	شکل شماره ۱-۵ فاکتورهای توسعه شغلی مرکز پژوهش‌های ژاپن

فصل اول

مقدمه

آموزش‌های فنی و حرفه‌ای نقش مهمی را در تشکیل سرمایه انسانی از طریق تربیت نیروهای ماهر مورد نیاز بازار کار، در کشورهای مختلف جهان ایفا می‌کند. این آموزش‌ها در کشورهای در حال توسعه نه تنها عهده دار تربیت نیروی کار مورد نیاز بخش‌های مختلف اقتصاد این کشورها بوده، بلکه از طریق بستر سازی خود اشتغالی، به حل مسائل بیکاری کمک نموده است. آموزش‌های فنی و حرفه‌ای راه میان بری در مسیر تربیت نیروی انسانی به شمار می‌رود، چرا که با توجه به بهره مندی این آموزش‌ها از مبانی علمی و استفاده از روش‌های پذیرفته شده آموزش‌های کلاسیک، راه خود را از یادگیری بر مبنای تجربه عملی صرف جدا کرده و از این طریق راه دراز مدت و غیر علمی این نوع فراگیری را کوتاه نموده است و این توانایی را در آموزش دیده فراهم می‌کند که همسویی بیشتری با بازار کار داشته باشد و در نتیجه فرصت‌های بیشتری برای جذب آموزش دیدگان در فعالیت‌های اقتصادی - اجتماعی فراهم می‌کند. از سوی دیگر این آموزش‌ها از مزیت بازدهی در کوتاه مدت و یا میان مدت برخوردارند، در حالیکه آموزش‌های کلاسیک به دلیل هزینه بالا، طولانی بودن دوره آموزش، سهم زیاد آموزش‌های نظری در آنها و در نتیجه بهره اندک از عملیات کارگاهی، از جهت هماهنگی با نیازهای بازار کار و جذب به کار دچار مشکل می‌باشند. از منظر سرمایه انسانی، آموزش‌های عمومی موجد سرمایه عمومی و آموزش فنی و حرفه‌ای موجد سرمایه اختصاصی است. مزیت سرمایه دوم این است که به اتکای مهارت‌های کسب شده دارندگان آن، برای بدست آوردن جایگاه‌های شغلی بیشتر آماده میشوند و همین بینش باعث گردیده است که در بیشتر کشورهای جهان، حتی در نظام‌های تعلیم و تربیت آنها از دیر باز در کنار مقاطع تحصیلی آموزش‌های عمومی، آموزش‌های فنی و حرفه‌ای نیز مورد نظر واقع گردند (بکر^۱، ۱۹۶۴).

به این دلیل کشورهای جهان توجه روز افزونی به آموزش‌های فنی و حرفه‌ای مبذول داشته، بطوریکه این آموزش‌ها جزء آموزش‌های رسمی این کشورها شده و رشد فزاینده‌ای را دنبال می‌کند (پراوین ویزاریا^۲، ۲۰۰۳). در همین راستا اندیشمندانی چون ونسا کسلر^۳ به نقل از بولز^۴ و گینیس^۵، استدلال نموده اند که عملکرد مدارس فنی و حرفه‌ای دوره متوسطه در ایجاد طبقه کارگر

1-Beker
2-Pravin visaria
3-Venessa. A. Keesler
4-Bolz
5- Gintis

ماهر در آینده مؤثر است. به نظر آنها مدارس جایی هستند که، ایدئولوژی‌های لازم برای تولید کارگران ماهر را به افراد می‌دهند.

بهمین دلیل در سومین کنفرانس عمومی بین‌المللی آموزش‌های فنی و حرفه‌ای در سئول، بر دسترس بودن این سیستم برای همه و تلاش برای جذب دانش‌آموزان اشاره و همچنین تأکید شده است که این برنامه‌ها طوری طراحی شوند که ورود دانش‌آموزان را به زندگی واقعی و اصلی، تسهیل کنند. با توجه به مطالب پیشین، ضرورت توجه به برنامه ریزی و تدوین برنامه‌های درسی مناسب برای دانش‌آموزان دوره متوسطه آموزش فنی و حرفه‌ای، و انجام یک مطالعه تطبیقی برای استفاده از تجربیات موفق برنامه درسی کشورهای توسعه یافته روشن شد. در این مطالعه، تفاوتها و شباهتهای عناصر برنامه درسی (اهداف، فرایند یاددهی-یادگیری، شیوه‌های ارزشیابی و شایستگی‌های معلمان برنامه درسی آموزش فنی و حرفه‌ای) تشریح و تحلیل شده‌اند.

۱-۱ بیان مسئله

یکی از عوامل مهم در دست‌یابی به توسعه، با تأکید سازمان‌های بین‌المللی، توجه به برنامه‌های درسی آموزش‌های فنی و حرفه‌ای است. در آماري که در سال ۲۰۰۵ توسط یونسکو منتشر شده است، رابطه مستقیمی میان نرخ ثبت نام در آموزش فنی و حرفه‌ای و تولید ناخالص ملی مشاهده شد (دفتر مطالعات اجتماعی، ۱۳۸۸). بعلاوه یکی از شاخص‌های توسعه یافتگی هر کشور نیز، نسبت دانش‌آموزان فنی و حرفه‌ای به کل دانش‌آموزان دوره متوسطه می‌باشد. آموزش‌های فنی و حرفه‌ای دوره متوسطه را ابزار دستیابی به فرهنگ، توسعه پایدار انسجام اجتماعی شهروندی جهانی میدانند (برایان هیبرت^۱ و ویلیام براگن^۲، ۲۰۰۲). تحقیقات، لیز (۲۰۰۷)، مونته ویدئو (۲۰۰۰)، قیاسی (۱۳۸۶) و خلاق (۱۳۸۶) نیز تأثیر پیشرفت اینگونه آموزشها را بر درجه توسعه یافتگی کشورها تأیید کرده است. تفکر توجه به آموزش‌های فنی و حرفه‌ای بدین جهت مورد تأکید قرار می‌گیرد که یونسکو بیکاری را یکی از مشکلات اساسی قرن حاضر معرفی می‌کند. هم‌اکنون در ایران بایستی دو میلیون و پانصد فرصت‌شغلی در سال ۱۳۹۰ ایجاد شود. مک‌لین مدیر یونیوک^۳ به صراحت اعلام می‌کند که ۸۰ درصد مشاغل موجود در دنیا نیازمند مهارت‌های فنی و حرفه‌ای است. با این حال در سال‌های اخیر نسبت دانش‌آموزان دوره‌های فنی و حرفه‌ای به دانش‌آموزان دوره‌های عمومی در کشورهای در حال توسعه همچنان در سطح بسیار پایینی قرار دارد، در صورتیکه این کشورها در برنامه‌ریزی‌های خود با الزامی در کوتاه‌مدت یعنی اشتغال، و ضرورتی بلندمدت یعنی توسعه منابع انسانی مواجه هستند. هم‌اکنون بر اساس آمار سازمان ملل متحد و بانک جهانی و بر اساس شاخص‌های توسعه انسانی، ایران در رتبه ۹۴ در میان ۱۳۶ کشور عضو قرار دارد (دفتر مطالعات اجتماعی، ۱۳۸۸، ص ۷). گرچه دولت در سال‌های اخیر قدم‌های اساسی برای ایجاد فرصت‌های شغلی و کاهش نرخ بیکاری و در واقع کنترل این امر داشته است، ولی چون برابر آمار رسمی بیشتر از یک سوم جمعیت را جوانان

1- Bryan Hiebert

2- William Boragen

۳- برنامه بین‌المللی سازمان آموزشی، علمی و فرهنگی سازمان ملل متحد در زمینه آموزش‌های فنی و حرفه‌ای

تشکیل داده اند، دسترسی به اشتغال و آموزش‌های فنی و حرفه‌ای ارزش بیشتری پیدا می‌کند(سند ملی توسعه و سازماندهی امور جوانان، ۱۳۸۳).

با وجود نیاز کشور به نیروی انسانی کارآزموده و متخصص و به رغم آن که سابقه ایجاد هنرستان‌های فنی و حرفه‌ای برابر با تأسیس مدارس جدید در ایران می‌باشد، این آموزش‌ها رشد کمی و کیفی لازم را نیافته و نیازهای توسعه اقتصادی و اجتماعی کشور را برآورده نمی‌سازد. این امر ناشی از عوامل مختلفی است از جمله:

آموزش و تربیت نیروی انسانی فرایند قدرتمند برنامه‌های کلان توسعه کشور نبوده و آموزش فنی و حرفه‌ای در برابری سایر نیازمندیهای اجتماعی، عامل منفعل می‌باشد. در حالیکه باید کار و قابلیت و توان، ملاک ارزشهای افراد برای اشتغال باشد. در حال حاضر ملاک عمده، معلومات نظری و تئوریک افراد می‌باشد، همچنین نظام پرداخت‌ها به لیاقت توانایی افراد وابسته نیست. علاوه بر اینکه جایگاه فارغ‌التحصیلان آموزش متوسطه فنی و حرفه‌ای در بازار کار مشخص نیست، همچنین بطور کلی حیثیت مشاغل فنی و حرفه‌ای در جامعه مورد توجه کافی نبوده و برای جذب دانش‌آموزان به رشته‌های فنی و حرفه‌ای اقدام مؤثری انجام نمی‌شود. به نقش رسانه‌های گروهی و مواد کمک آموزشی و ترویج شیوه‌های خود آموزی در توسعه آموزشهای فنی و حرفه‌ای بهای لازم داده نمی‌شود. عدم ارتباط و هماهنگی برنامه‌های درسی فنی و حرفه‌ای با مشاغل و فعالیتهای تولیدی و خدماتی جامعه موجب شده تا فارغ‌التحصیل هنگام ورود به بازار کار قادر به انتخاب شغل مناسب و مرتبط با رشته تحصیلی خود نباشد. نرخ بهره‌برداری از تسهیلات فیزیکی و نیروی انسانی در آموزش متوسطه فنی و حرفه‌ای وزارت آموزش و پرورش بالا بوده و این امر بیا نگر این واقعیت است که به تناسب سرعت رشد آموزش‌های فنی و حرفه‌ای، امکانات و تسهیلات کافی ارائه نگردیده است. امکانات ساختمانی و کالبدی به تناسب نیازهای آموزشی منطقه بوجود نیامده و برخی از سرمایه‌گذاریهایی انجام شده خارج از کسب منطقه می‌باشد. وسایل و تجهیزات آموزشی و پرورشی، بدلیل عدم جایگزینی قطعات و وسایل مستهلک فرسوده بوده و از کیفیت لازم برخوردار نمی‌باشند. همچنین از امکانات و تجهیزات موجود به‌درستی استفاده و نگه‌داری نمی‌شود. هزینه سرانه آموزشی برای دوره‌های رسمی و غیررسمی و در سطوح مختلف به شکل نامتعادلی توزیع شده است. نظام آموزش فنی و حرفه‌ای نتوانسته است از توان تحقیقاتی کشور سود جسته و خود نیز به دلیل ناتوانی سازماندهی، قادر به مطرح کردن نیازهای تحقیقاتی خود در سطح جامعه محقق نبوده است. در آموزشهای فنی و حرفه‌ای تحقیقات صورت گرفته بیشتر بر روی آموزشهای صنعتی متمرکز بوده و در زمینه سایر انواع و شاخه‌های دیگر اساساً تحقیقی انجام نشده است(قهرمانی، ۱۳۸۰، ص ۵۱). نتایج این تحقیق با یافته‌های تحقیقی میردریکوند(۱۳۸۲)، بیزانوند(۱۳۷۷) و شاه حسینی(۱۳۸۲) نیز همخوانی دارد، با این مختصر می‌توان دریافت وجود آموزشهای فنی و حرفه‌ای دوره متوسطه جزء یکی از اهداف اصلی کلیه سازمانهای ملی و بین‌المللی بوده است، چون بدین وسیله بسیاری از کشورهای موفق در این زمینه تغییر رویه داده و مشکل بیکاری خود را حل نموده‌اند، اما ایران با تغییر نظام آموزش فنی و حرفه‌ای در سالهای اخیر و تغییر برنامه‌های درسی، هنوز نتوانسته به حل مشکلات بیکاری کمک نماید. لیکن به نظر می‌-

رسد که عدم آشنایی با این آموزش‌ها و نادیده گرفتن تحولات کشورهای موفق از مهمترین عللی است که در جهت‌گیری آموزش‌های فنی و حرفه‌ای در کشور مؤثر بوده است. لذا این تحقیق با آگاهی از مشکلات ایران در قسمت آموزش‌های فنی و حرفه‌ای و اهمیت این آموزش‌ها بر توسعه کشور، در نظر دارد به این سؤال اساسی پاسخ دهد؛ چه شباهت‌ها و تفاوت‌هایی میان برنامه درسی آموزش‌های فنی و حرفه‌ای کشورهای موفق آلمان، انگلستان، آمریکا و ژاپن با ایران وجود دارد؟

۱-۲ اهمیت و ضرورت تحقیق

اهمیت آموزش‌های فنی و حرفه‌ای از قدیم الایام واضح بوده است، سرچشمه آن از یونان باستان توسط فلاسفه شکل گرفت که کار جسمی و عملی را جزئی از خصوصیات یک انسان تحصیلکرده می‌دانستند. یکی از ایده‌های اصلی یونانی‌ها هماهنگی بین روح و بدن است، این کار توسط پیشگامان اولیه آموزش و پرورش اروپا همچون پستالژی، کمنیوس و اشنایدر نیز ادامه یافت. به تدریج برنامه‌های درسی شامل سه قسمت اصلی، اخلاقی، کار عملی، زیبا شناسی و دانش شد. امروزه نیز با در نظر گرفتن اینکه ما در دنیایی زندگی می‌کنیم که جهان و بازار، مشترک است، آموزش دانش آموزان و ایجاد فرصت‌های مهارت آموزی ضروری است (آکوماق^۱، ۲۰۰۹). بیش از سه دهه است که از تدوین نظریه سرمایه انسانی می‌گذرد، نقش و اهمیت آموزش‌های فنی و حرفه‌ای در توسعه اقتصادی - اجتماعی نزد کشورهای توسعه یافته شناخته شده است به گونه‌ای که بسیاری از این کشورها در برنامه ریزی برای توسعه، به اصلاح نظام آموزش‌های فنی و حرفه‌ای و سرمایه گذاری در آن به عنوان گام نخست توجه نموده اند (کیایی، ۱۳۸۲). چرا که اهمیت آموزش‌های فنی و حرفه‌ای با عنوان، دنیای کسب و کار و بازار و تبدیل افراد تحصیلکرده به کارکنان ماهر افزایش میابد (آمبروس^۲، ۲۰۱۰). در واقع یک اقتصاد دانش نیاز به کارگران و کارمندان ماهر و انعطاف پذیر دارد، نتایج تحقیقات نشان داده است کشورهای که این خصوصیت را داشته اند، به موازات رشد اقتصادی بهتری داشته اند (دفتربانک جهانی شمال آسیا^۳، ۲۰۰۶).

به همین نسبت، آموزش‌های فنی و حرفه‌ای در اغلب کشورهای جهان بویژه ممالک پیشرفته صنعتی مورد تأکید خاص قرار گرفته است، چرا که بی اغراق موفقیت‌های اقتصادی و صنعتی این کشورها، مرهون طراحی و اجرای سیاست‌های بدیع و کارا در زمینه برنامه‌های درسی آموزش‌های فنی و حرفه‌ای بوده است. لذا با توجه به نیاز مبرم این گونه آموزش‌ها در کشورمان می‌توان با طراحی برنامه‌های کارآمد آموزش فنی و حرفه‌ای، به نحو مطلوبی پاسخگوی نیازمندی‌های اقتصاد و صنعت ملی و منطقه‌ای بود، با تحلیل نتایج استخراج شده میتوان یافت که عناصر برنامه‌های درسی در ایران دارای چه نقایصی است و کشورهای دیگر برای رفع آن چه راهی را در پیش گرفته اند. از این رو بررسی تجربیات کشورهای موفق در زمینه برنامه‌های درسی اهمیت و معنای خاصی میابد. علاوه

1-Aakvemagh

2-Amberos

3-Document of the world bank south Asia

براین، تحقیق حاضر در زمینه‌های زیر نیز حائز اهمیت است: ویژگی‌های بارز مطالب تطبیقی را میتوان اهتمام در شناسایی و تجزیه و تحلیل مسایل در قلمرو آموزش و پرورش ذکر کرد (آقازاده، ۱۳۸۲، ص ۶۶). آموزش و پرورش تطبیقی کمک میکند تا با شناخت عملکرد نظام‌های آموزشی از چگونگی تشکیل و تغییر و تحول آنها اطلاع حاصل شود و تجارب شکست خورده تکرار نشود، بعلاوه آموزش و پرورش تطبیقی کمک میکند تا تفاوتها شناخته و درک شود (کریمی، ۱۳۸۹، ص ۲۳). بعلاوه نتایج این تحقیق می‌تواند سیاست‌گذاران برنامه‌های درسی و مدیران آموزشی را از اهمیت و جایگاه فعلی چنین دروسی آگاه کند و مشخص کند در سالهای اخیر چه تحولاتی در برنامه‌های درسی کشورهای توسعه یافته وجود دارد. برای برنامه ریزان درسی از این جهت آگاهی بخش است که میتواند توجه آنها را به اهداف این نوع آموزشها و روشهای یاددهی - یادگیری و روشهای ارزشیابی و شایستگی‌های معلمان فنی جلب کند و آنها را در تصمیم‌گیریهای آتی این برنامه‌ها یاری کند. برای معلمان آموزشهای فنی و حرفه‌ای نیز میتواند تأثیر گذار باشد و شیوه‌های آموزش و راهبردهایی برای سنجش و ارزشیابی و تدریس در کشورهای مورد مطالعه معرفی کند و به آنها کمک نماید.

۱-۳ اهداف تحقیق

الف) هدف کلی: شناخت و تعیین شباهتها و تفاوتهای برنامه درسی آموزش فنی و حرفه‌ای دوره متوسطه در کشورهای ژاپن، انگلستان، آمریکا، آلمان با ایران

ب) اهداف جزئی:

۱. شناسایی و تعیین شباهتها و تفاوتهای اهداف برنامه درسی آموزش فنی و حرفه‌ای دوره متوسطه در کشورهای منتخب با ایران
۲. شناسایی و تعیین شباهتها و تفاوتهای فرایند یاددهی- یادگیری برنامه درسی آموزش فنی و حرفه‌ای دوره متوسطه در کشورهای منتخب با ایران
۳. شناسایی و تعیین شباهتها و تفاوتهای شیوه‌های ارزشیابی پیشرفت تحصیلی دانش آموزان برنامه درسی آموزش فنی و حرفه‌ای دوره متوسطه در کشورهای منتخب با ایران
۴. شناسایی و تعیین شباهتها و تفاوتهای شایستگی‌های معلمان برنامه درسی آموزش فنی و حرفه‌ای دوره متوسطه در کشورهای منتخب با ایران

۱-۴ سؤالات تحقیق

الف) سوال اصلی تحقیق

برنامه درسی آموزش فنی و حرفه‌ای دوره متوسطه در کشورهای ژاپن، انگلستان، آمریکا، آلمان با ایران چه شباهتها و تفاوتها یی دارد؟

ب)سؤالات ویژه تحقیق

۱. میان اهداف برنامه درسی آموزش فنی و حرفه‌ای دوره متوسطه کشورهای منتخب با ایران چه شباهتها و تفاوت‌هایی وجود دارد؟
۲. میان فرایند یاددهی- یادگیری برنامه درسی آموزش فنی و حرفه‌ای دوره متوسطه کشورهای منتخب با ایران چه شباهتها و تفاوت‌هایی وجود دارد؟
۳. میان شیوه‌های ارزشیابی از پیشرفت تحصیلی برنامه درسی آموزش فنی و حرفه‌ای دوره متوسطه کشورهای منتخب با ایران چه شباهتها و تفاوت‌هایی وجود دارد؟
۴. میان شایستگی‌های معلمان برنامه درسی آموزش فنی و حرفه‌ای دوره متوسطه کشورهای منتخب با ایران چه شباهتها و تفاوت‌هایی وجود دارد؟

۱-۵ تعریف نظری و عملیاتی واژه‌ها، مفاهیم و متغیرها

«هدف»

تعریف نظری: هدف، در تعلیم و تربیت به معنای وضع نهایی و مطلوب است که بطور آگاهانه سودمند تشخیص داده شده است و برای تحقق آن، فعالیت‌های مناسب تربیتی انجام می‌گیرد (اعرافی، ۱۳۸۵، ص ۵).

تعریف عملیاتی: منظور از اهداف برنامه درسی فنی و حرفه‌ای دوره متوسطه در این تحقیق، آن چیزی است که قرار است در پایان دوره آموزشی و پس از فارغ التحصیلی، در رفتار دانش آموزان ایجاد شود.

«آموزش فنی و حرفه‌ای دوره متوسطه»

تعریف نظری: آماده کردن دانش آموزان برای انواع خاصی از شغل، ورود به بازار کار، آموزش‌های فنی و حرفه‌ای در این سطح به اخذ گواهینامه در سطح دبیرستان منجر می‌شود (کمیسیون اروپا، ۲۰۰۲، ص ۱۵).

آموزش‌های فنی و حرفه‌ای دوره متوسطه؛ ایجاد توانایی در دانش آموزان برای بر عهده گرفتن آموزش‌های پیشرفته و اشتغال و ادامه حرفه‌ای معین است. هدف صریح برنامه‌های درسی این رشته، آمادگی برای اشتغال است. (دونالد ریچارد، ۲۰۰۰، ص ۲۲).

منظور از آموزش فنی و حرفه‌ای انجام آن نوع فعالیت‌هایی است که فرد را برای احراز شغل، حرفه و کسب کار آماده می‌کند و کارایی و توانایی وی را در انجام آن‌ها افزایش می‌دهد. آموزش‌های مذکور به دو صورت رسمی و غیررسمی اجرا می‌شود. آموزش‌های رسمی فنی و حرفه‌ای در قالب نظام آموزش رسمی در مدارس انجام و به اخذ مدرک تحصیلی می‌انجامد (سازمان برنامه بودجه، ۱۳۷۸، ص ۱).

تعریف عملیاتی: در این تحقیق مقصود، آموزش رسمی در دوره متوسطه آموزش فنی و حرفه‌ای کشورهای ژاپن، انگلستان، آمریکا، آلمان با ایران است.

« برنامه درسی »

تعریف نظری: در حقیقت، خواه در سطح متوسطه یا بعد از آن، برنامه‌درسی شامل دروس و تجربیات مرتبط با آمادگی برای زندگی و نیز آمادگی برای امرار معاش است. این تعریف فراگیرتر از برنامه‌درسی نه تنها ما را قادر به در نظر گرفتن آنچه که در آموزش و فنی و آموزش حرفه‌ای ارائه می‌شود، می‌کند بلکه این امر را نیز در بر می‌گیرد که چگونه این فعالیت‌ها و تجربیات یادگیری بایستی به مطالعات عمومی‌تر دانش‌آموز مرتبط گردد.

علاوه بر این، مفاهیم فوق‌الذکر از این ایده حمایت می‌کنند که یک برنامه‌درسی باید بر پرورش کل شخصیت فرد متمرکز باشد. این امر کافی نیست که برنامه‌درسی شامل دروس و تجربیاتی باشد که به طور جامع آموزش حرفه‌ای را پوشش می‌دهند. مطالعات عمومی از آن‌جا که دانش‌آموزان را با مبنای وسیع دانش که هم برای زندگی و هم برای امرار معاش ضروری هستند، آشنا می‌کند، به وضوح بخشی از هر برنامه‌درسی هستند. بنابراین برنامه‌ریز درسی باید این نکته را به خاطر داشته باشد که چگونه مطالعات عمومی (علمی) یا مطالعات حرفه‌ای در هم تنیده هستند. محتوای مرتبط با زندگی نظیر ریاضیات، مهارت‌های ارتباطی و علوم محتوایی مربوط به روش زندگی و روش امرار معاش نقش معنی‌داری دارند و البته عکس این قضیه نیز صادق است. از این رو همان‌گونه که برنامه درسی طراحی و اجرا می‌گردد، باید ملاحظات لازم پیرامون چگونگی تلفیق - به جای تمایز - این دو قلمرو و محتوا صورت پذیرد (فینچ و کرانکلیتن، ترجمه خلاق و همکاران، ۱۳۸۸).

تعریف عملیاتی: در این تحقیق از میان عناصر برنامه درسی آموزش فنی و حرفه‌ای ۴ عنصر (هدف، فرآیند یاددهی - یادگیری، شیوه‌های ارزشیابی و شایستگی‌های معلمان) مورد بررسی قرار گرفته است.

« فرآیند یاددهی - یادگیری »

تعریف نظری: در برنامه درسی آموزش فنی و حرفه‌ای فرآیند یاددهی - یادگیری، کاربرد یکپارچه چندین نوع دانش و توانایی هماهنگی بین دانش نظری و عملی است (وینزاسنتلی^۱، ۲۰۰۲، ص ۲۷). فرآیند یاددهی - یادگیری با آموزش معلم آغاز و به یادگیری دانش‌آموز منتهی می‌شود. این فرآیند به کمک ارزشیابی مورد سنجش قرار می‌گیرد (کرد نوقابی، ۱۳۸۸، ص ۲).

تعریف عملیاتی: منظور از فرآیند یاددهی - یادگیری در این تحقیق، فعالیت‌هایی است که معلم و دانش‌آموز در خلال تدریس و آموزش فنی و حرفه‌ای دوره متوسطه، انجام می‌دهند.